

JIŘÍ HARCUBA (1928–2013)

byl významný sklářský výtvarník, medailér a pedagog. Prosadil se v oboru sklářského umění – rytém skle, kterým se světově proslavil. Vzorem v oboru rytectví – tradičně považovaného za detailní a zdlouhavé řemeslo – mu byl Dominik Biemann (1800–1857), proslulý pečlivě vypracovanými a věrnými portréty z 19. století. Ohlas získaly zejména Harcubovy stylizované portréty slavných osobností, v nichž zdůrazňoval psychologický profil zobrazovaného člověka. Ve skle rozvíjel intaglioový portrét, jehož tradici založili čeští skláři již v rudolfínské době. Ve své pozdější tvorbě portréty osobností výrazně abstrahoval a s bravurou dovedl vystihnout tvář zobrazovaného v pouhých několika črtech, aniž by sklouzl ke karikatuře. Nejčastěji zpodobňoval osobnosti z evropské kultury a vědy (S. Beckett, A. Schweitzer, J. A. Komenský, A. Einstein, F. Kafka, A. Dvořák a mnoho dalších).

Výběr z použitých pramenů a literatury: Chatrný J., Jiří Harcuba, sklár a sochař, Muzeum města Brna, 2008 / Matoušková M., Škola Dominika Bimana, Škola Jiřího Harcuby, 2014 / Pešta J., Harrachov – Nový Svět dům čp. 73, stavebněhistorický průzkum, 2017 / „Záznam o technické památce čp. 73 v Novém Světě – Harrachově zejména o zařízení původní domácí brusičské a rytecké dílny skla“, in: *Vyrozumění o zápisu kulturní památky do státního seznamu kulturních památek*, 19. ledna 1981

Bohuslav Martinů
kruhová portrétní plaketa, bezbarvé čiré sklo,
broušené, ryté, 1980

Jan Zrzavý
kruhová portrétní plaketa, bezbarvé čiré sklo,
broušené, ryté, 1980–1985

Vytvořil množství pamětních medailí a československého oběživa, dodnes je v platebním oběhu pětikoruna (od roku 1993) ražená podle jeho návrhu. Využíval také grafickou techniku vitrografie – černobílého nebo barevného tisku z ryté skleněné desky.

Harcuba se dlouhodobě věnoval pedagogické činnosti. Už v roce 1948, kdy dokončoval studia na sklářské škole v Novém Boru, navštěvoval přednášky pedagogické fakulty Palackého univerzity v Olomouci. Krátce po složení závěrečných zkoušek v ateliéru užité plastiky a glyptiky, který na pražské Vysoké škole uměleckoprůmyslové vedl profesor Karel Štipl, působil Harcuba od roku 1961 jako lektor v rytecké dílně. Poté byl od roku 1966 do roku 1971 odborným asistentem sklářského ateliéru prof. Stanislava Libenského. V roce 1971 musel ze školy z politických důvodů odejít. Vytvořil totiž návrh medaile, kterým nesouhlasně reagoval na vstup okupačních vojsk Varšavské smlouvy. Autorova politická perzekuce, která se projevila nejen dlouhodobým zákazem pedagogické činnosti na domácí půdě, ale dokonce i krátkým vězněním, se pak odrazila v expresivní poloze jeho tvorby. Na UMPRUM se vrátil v roce 1990 a do roku 1994 zde působil jako rektor a současně jako pedagog Ateliéru kovu, šperku a glyptiky. Opakovaně působil a přednášel na mnoha sklářských školách ve světě, např. v Německu, Velké Británii, Japonsku nebo v USA, kde založil oddělení a program rytého skla, pravidelně učil ve Studiu Sklářského muzea v Corningu. V roce 1998 založil v Harrachově na podporu tvorby rytého skla Společnost Dominika Bimana (tuto transkripci Biemannova příjmení Harcuba sám používal) a od roku 2001 se na nejrůznějších místech pravidelně konala mezinárodní Škola Dominika Bimana, postavená na tvůrčích setkáních sklářů z celého světa a otevřená i laické veřejnosti.

Reliéfní figury jelenů
talíř, bezbarvé čiré sklo, broušené, ryté, 1959,
talíř pochází z výstavy čs. skla v Moskvě v r. 1959

Reliéfní figura losa
talíř, bezbarvé čiré sklo, broušené, ryté, 1959,
talíř pochází z výstavy čs. skla v Moskvě v r. 1959

BUDOUCNOST

Severočeské muzeum v Liberci, v jehož sbírkách se nachází řada mistrovských děl Jiřího Harcuby, nyní inventarizuje veškerý mobiliář a uměleckohistoricky hodnotné vybavení domu. Příležitostně pořádá komentované prohlídky, představuje osobnost Jiřího Harcuby návštěvníkům a ukazuje způsob života a práce původních obyvatel sklářské osady Nový Svět v Harrachově. V současné době muzeum připravuje projekt na revitalizaci a budoucí využití domu. V návaznosti na umělecký a pedagogický odkaz Jiřího Harcuby se muzeum zasazuje o to, aby se tento objekt stal připomínkou významu osobnosti tohoto slavného rytce a medailéra.

GPS souřadnice
N 50.7804700°, E 15.4173167°

Více informací na
www.npu.cz/uop-li
sekce prezentace památek
www.muzeumlb.cz

V roce 2018 vydal NPÚ, ÚOP v Liberci ve spolupráci se Severočeským muzeem v Liberci a Libereckým krajem v rámci projektu Prezentace památek.
ISBN 978-80-87810-31-6

Text: Jiří Křížek, Kristýna Rossmannová
Ve spolupráci se Zdenou Harcubovou, Marií Šolcovou
fotografie: Michael Čtveráček, Severočeské muzeum v Liberci, kresby: Petr Polda, mapa: © ČÚZK, Vladimír Vrabec

HARRACHOV**Památník Jiřího Harcuby**

PAMÁTNÍK JIŘÍHO HARCUBY V HARRACHOVĚ – NOVÉM SVĚTĚ ČP. 73

V roce 2016 získalo Severočeské muzeum v Liberci do správy dům rodiny Harcubových čp. 73 v Harrachově. Objekt vznikl na konci 18. století a jeho poslední obyvateli byli předkové Jiřího Harcuby (1928–2013), významného českého sklářského výtvarníka a harrachovského rodáka. V domě se nachází historicky vzácná domácí brusičská a rytecká dílna, tvořící jedinečně dochovaný soubor sklářských technologií. Díky ní byl dům v roce 1980 zapsán do Ústředního seznamu kulturních památek. Muzeum nyní rozvíjí nově vzniklou muzejní podsídku „Památník Jiřího Harcuby“ a v součinnosti s Libereckým krajem pracuje na koncepci budoucího kulturního využití objektu a jeho bezprostředního okolí.

Osada Nový Svět na pohlednici z roku 1899

HISTORIE

Osada Nový Svět se během 18. století zformovala na vymýcených pozemcích jihozápadně od hrabčic sklárny s panským domem a měla podobu relativně koncentrované zástavby přízemních roubených chalup místních sklářů. Jejich obydlí se soustředila převážně podél místních rozvětvených cest. Až ve 20. století byla zástavba doplněna o areál školy, penziony, novodobě pak o panelové sídliště. Dům čp. 73 je situován v samém jádru osady Nový Svět, jihovýchodně od školy. Objekt, stojící na parcele č. 80 v katastru obce Harrachov, byl v minulosti označován jako čp. 23. Dům vznikl během jedné stavební fáze v roce 1784. Podle zápisu v Pozemkové knize obce Rýžoviště a vsi Harrachov byl ke dni 6. 12. 1784 „obytný dům“ čp. 23 soudně zapsán Karlu Biemannovi, který si ho za vlastní prostředky postavil na vrchnostenské půdě v Novém Světě. Jelikož identitu osob s příjmením Biemann nelze podrobně určit, nemůžeme říci, v jakém příbuzenském poměru byl s proslulým rytcem skla Dominikem Biemannem. Spojení s rodem Harcubů má počátek u Josefa Harcuby staršího (1883–1935), který si v roce 1906 vzal Aurélii Langhammerovou, dceru skláře a tehdejšího majitele domu Rudolfa Langhammera. Jejich syn Josef mladší

(1905–1986) pokračoval ve sklářské tradici a pracoval rovněž jako samostatný brusič skla. V sousedství domu s historickou brusírnou si vystavěl vlastní dům vilového typu (nyní čp. 72), kde se mu narodil syn Jiří Harcuba (1928–2013), slavný český rytec skla, medailér a sochař.

Roubený přízemní dům s brusičskou dílnou se zachoval v podobě stavby charakteristické pro lidovou architekturu na pomezí Jizerských hor a Krkonoš. Vznikl jako sklářské obydlí v návaznosti na sklárnu v Novém Světě a je typickým příkladem regionální lidové stavby z konce 18. století s trojdílnou dispozicí a jednoduchým hambalkovým krovem. Dílčí úpravy domu byly provedeny ve druhé polovině 19. století, kdy bylo řešeno nové topeniště, přizděn chlév a rozdělena světnice. Mezi stavbami regionu dům vyniká vysokou měrou autenticity s mnoha dochovanými detaily. V pokoji v patře se nachází šlapací rytecký stroj a podle některých zdrojů zde v minulosti pobýval švec Lojzík, který se stal předlohou pro hlavní postavu knihy K. V. Raise „O ztraceném ševci“.

Na konci 70. let 20. století začal Jiří Harcuba s opravami svého domu, včetně objektu někdejší leptárny vystavěné v roce 1925. Opravy však nikdy významně nezasáhly do původní podoby domu, který Jiří Harcuba pietně uchovával ve stejném stavu, v jakém jej obývali jeho prarodiče.

Interiér kuchyně v přízemí

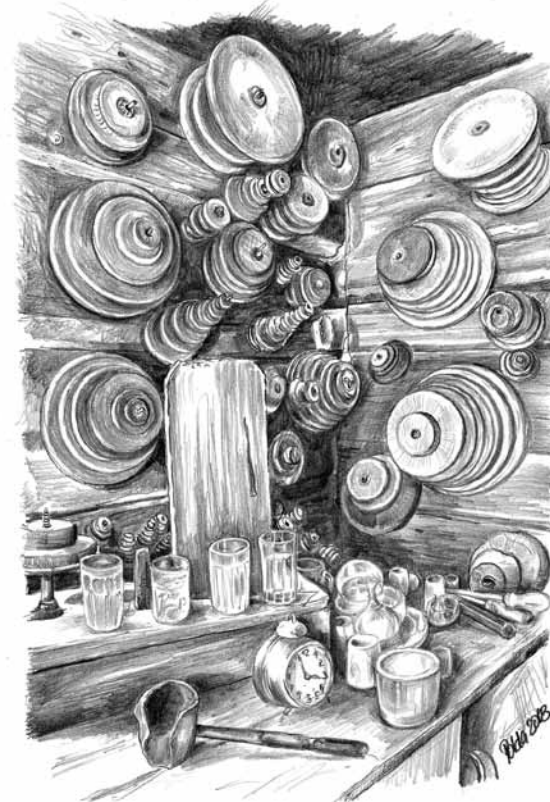
Interiér ložnice s knihovnou a bustou Josefa Harcuby

BRUSÍRNA

Dílna s brusírnou skla zde byla zřízena v první třetině až polovině 20. století. Do místnosti byl instalován horizontální sklářský brus (původně zhotovený pro vodní pohon) a Josef Harcuba jej upravil pro elektrický pohon. Brusičská dílna je nevelká místnost v severozápadní části domu, v místě bývalé komory. V interiéru dochované kompletní technologické vybavení patrně nemá v našich zemích mnoho známých analogií. Nejvýraznějším prvkem je sklářský brus, určený pro broušení jemného a zdobného dekoru, tzv. „kuličák“. Horizontální rám stolice je tvořen trámkovou konstrukcí, uprostřed které je uchycena hřídel s centrální řemenicí se stupňovitým dřevěným kolem a kluzným ložiskem. Řemenice je poháněna elektromotorem značky Siemens – Schuckert. Na východním konci je pak osazen brusný kotouč s dřevěným škopkem a deskou s opěrkami pro lokty brusiče. Nezbytnou součástí je také nádoba na vodu k chlazení s nálevkou nad brusným kotoučem. Na druhém – západním – konci je samostatné oddělení s kartáčovým zařízením, které bylo pravděpodobně vynálezem Josefa Harcuby mladšího. Tvoří jej ze tří stran uzavřená dřevěná bedna s otvorem pro brusičovu ruku na boku. Uvnitř je na hřídeli se stupňovou řemenicí

Zařízení brusičské dílny

osazené kolo s ocelovým kartáčem používané k leštění nebo jiné formě čištění. V jihozápadním rohu místnosti se nachází také demontovaný dřevěný rotační buben – patrně tzv. rumplovač buben sloužící k postupnému leštění mačkaného skla kulovitých tvarů, hlavně kuliček, perel aj. Na stěnách brusičské dílny se dochovaly brusné kotouče z pískovce různého profilu a průměru. Do dalšího vybavení spadá také pár dřevěných pracovních stoliček, točna a množství nářadí a skleněných výrobků, na nichž lze postup práce brusiče přesně demonstrovat. V celém domě včetně dílny se dochovala původní funkční elektroinstalace z 20. let 20. století.